

Istorija bratoubistava

Neki crnogorski i inostrani eksperti legitimišu tezu vladajuće elite da ova država nije učestvovala u ratu, i da je bila apsolutna žrtva politike Beograda. Ova naracija je postala integralni dio diskursa o ulozi Crne Gore u raspadu SFRJ, i bojim se da se nakon našeg bratoubistva piše istorija koja konzervira podjele i želju za osvetom

Nedavno je u izdanju NOMOS (Baden-Baden, Njemačka) iz štampe izašla knjiga pod naslovom - *Transcending Fratricide: Political Mythologies, Reconciliations, and the Uncertain Future in the Former Yugoslavia* (Prevazići bratoubistvo: političke mitologije, pomirenja i nesigurna budućnost u bivšoj Jugoslaviji). Tim povodom razgovaramo sa jednim od urednika i autora zastupljen u ovom zborniku istoričarem dr Srđom Pavlovićem.

MONITOR: *Ova knjiga je proizvod međunarodnog naučnog projekta i konferencije koje ste, na vašem Univerzitetu Alberte, organizovali i vodili sa kolegom dr Markom Živkovićem.*

PAVLOVIĆ: Na Univerzitetu Alberte, pored ostalog, uređujem i seriju predavanja i diskusija *Balkanski mjesečnik* i ova knjiga je indirektni proizvod rada na toj seriji. U jesen 2010. sam sa kolegom Živkovićem organizovao međunarodnu konferenciju na temu modaliteta postkonfliktnog života u bivšoj Jugoslaviji. Na Univerzitetu Alberte smo okupili sociologe, antropologe, lingviste, politikologe, istoričare i psihologe sa više svjetskih univerziteta. Zbornik *Prevazići bratoubistvo* je rezultat tog naučnog skupa i stručne saradnje koja je uslijedila.

MONITOR: *Kako pisati istoriju nakon bratoubistva?*

PAVLOVIĆ: Istoriju nije lako pisati, ali u idealnom svijetu, odgovor bi bio: profesionalno, iskreno i na osnovu raspoloživih dokumenata. To je naracija multidimezionalnosti koja ne podliježe diktatu nacionalne uniformnosti. Ali, naša realnost je takva da su profesionalnost i iskrenost deficitarna roba, a raspoloživi dokumenti su dostupni istoričarima isključivo voljom onih na vlasti. Kod nas se uglavnom produkuju istorije koja čute o multidimenzionalnosti bliske prošlosti, i koje o istini govore u jednini. U njima dominiraju nacionalna čistota, i slike apsolutne nevinosti, ili apsolutne žrtve. To je proizvod kompromisa koji istoričari prave s vlašću. Sjetite se samo teksta o ulozi Crne Gore u raspadu SFRJ, koji je dio srednjoškolskog udžbenika istorije u Crnoj Gori! Sve ovo, naravno, nije karakteristično samo za naš prostor i samo za crnogorske istoričare. Ni inostrani stručnjaci nijesu izuzetak. Nedavno objavljeno poglavlje o Crnoj Gori, u drugom izdanju zbornika *Resolving Yugoslav Controversies* (Purdue University Press), nije ništa manje problematično. Tim crnogorskih i inostranih eksperata je legitimisao tezu vladajuće elite da ova država nije učestvovala u ratu, i da je bila apsolutna žrtva politike Beograda. Ova naracija je postala integralni dio diskursa o ulozi Crne Gore u raspadu SFRJ, i bojim se da se nakon našeg bratoubistva piše istorija koja konzervira podjele i želju za osvetom.

MONITOR: *Kao jedan od urednika, u uvodnom eseju navodite da je u tekstovima dat naglasak na pomirenju, koje je, ipak, nemoguće bez istine o događajima iz prošlosti.*

PAVLOVIĆ: To je polazna tačka ove knjige. Istina je uvijek multidimenzionalna. Ja o istini razmišljam u množini. Isto važi za pomirenja: ona se odvijaju na mnogo nivoa,

Sudeći po sadržajima školskih udžbenika u regionu, ali i po drugim parametrima, produkcija mitologiziranih istorija je najprofitabilnija aktivnost na postjugoslovenskom prostoru. Naravno, vjerujem da se moraju istražiti svi nivoi odgovornosti za počinjene zločine, ali smatram da ne postoji apsolutna istina, kao što ne postoje ni apsolutna krivica, niti apsolutna nevinost

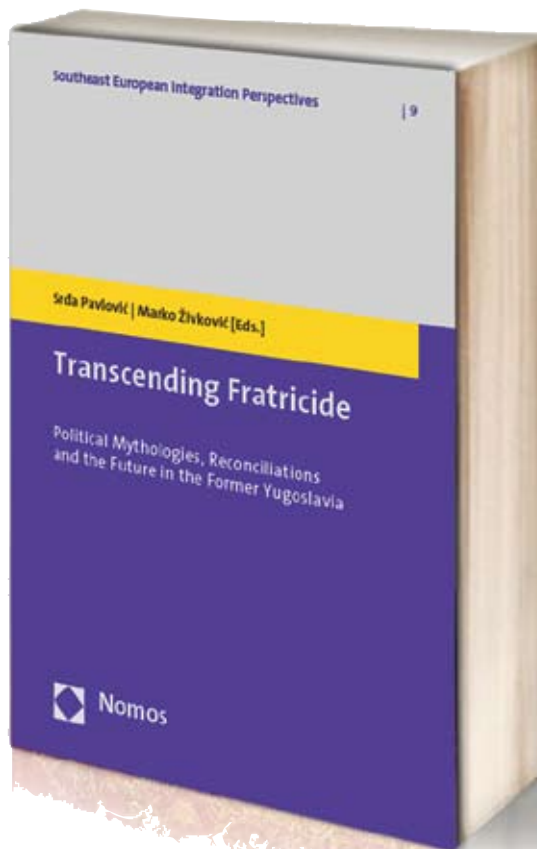
i poprimaju raznovrsne forme. Smatram da se analiza prošlosti i proces pomirenja moraju oslanjati na više tačaka. To su tri široka narativna okvira koji su odavno definisani: šta je meni urađeno; šta sam ja uradio; šta ja nijesam uradio. Dakle, naglasak je na individualnosti i na introspekciji, koje kod nas nedostaju. Fokusiranje na samo jedan od ovih okvira neumitno vodi u pojednostavljenje kompleksnih istorijskih procesa i proizvodi laž

koju nacionalne elite potom nude kao jedinu i apsolutnu istinu. Sudeći po sadržajima školskih udžbenika u regionu, ali i po drugim parametrima, produkcija mitologiziranih istorija je najprofitabilnija aktivnost na postjugoslovenskom prostoru. Naravno, vjerujem da se moraju istražiti svi nivoi odgovornosti za počinjene zločine, ali smatram da ne postoji apsolutna istina, kao što ne postoje ni apsolutna krivica, niti apsolutna nevinost.

MONITOR: *Kako stoje stvari sa pomirenjem u zemljama bivše Jugoslavije, i koliko je ono proizašlo iz istinitog suočavanja sa ratom i raspadom 90-ih?*

PAVLOVIĆ: Jedno od pitanja na koje smo pokušali naći odgovore u ovoj knjizi jeste da li postoji mogućnost da se istovremeno ostvare pomirenja i očuva politička stabilnost u društvu koje je podijeljeno po pitanjima ratne odgovornosti. Za mnoge, to je pitanje prioriteta, pa zato diskurs: prvo demokratija, pa onda pomirenja, ima sve više zagovornika. Šta je važnije: saznati šta se zaista desilo i, potom, zadovoljiti pravdu, ili očuvati stabilnost i bezbjednost u određenom društvu? Jasno je da su pomirenja i rekonstrukcija pokidanih društvenih odnosa preduslovi za stabilnu i bezbjednu državu. Države nastale raspadom SFRJ su bile primorane da počnu rad na retributivnoj pravdi, pa su vođeni lokalni sudski procesi nekolicini optuženih za ratne zločine u Hrvatskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori. Ova suđenja su bila apsolutni minimum koji su vladajuće elite prihvatile. Kreatori politike što je vodila u bratoubistvo su ostali netaknuti, a pravda nezadovoljena. Istini za volju, teško je zamisliti da ratne elite koje su još na vlasti, kao što je to slučaj u Crnoj Gori, same sebe lustriraju i sudski procesuiraju sopstvene političke odluke iz 1990-ih. Teško da se može govoriti o istinitom suočavanju s ratnim zločinima ako nema želje da se pravno odmjeri odgovornost

političara. Čini se da malo ko među evro-entuzijastima i nevladinim

INTERVJU

poslenicima želi da napravi iskorak u ovom pravcu. Naprotiv, pomirenje se sve češće izgovara u jednini i upotrebljava kao politički slogan, i time se vrijeđaju sve žrtve jugoslovenskog bratoubistva. Pomirenja se ne okončavaju haškim osudama i spomen pločama. Ono što je, mislim, zanemareno jeste proces restaurativne pravde, odnosno, naš lokalni napor da se rekonstituišu pokidani društveni odnosi. Naša pomirenja su, vjerujem, nedovršene priče.

MONITOR: *Kakve su mogućnosti suživota na prostoru bivše Jugoslavije i koji su postkonfliktni modeli najprimjereniji za region?*

PAVLOVIĆ: Nema modela koji je funkcionalan tamo gdje nedostaje volja da se prepozna zlo koje smo učinili drugima i koje je učinjeno nama, kao i sve što nijesmo učinili da ga spriječimo. To je, nažalost, trenutna situacija. Kao kompenzacija za pomirenja, u opticaju su dva idealizovana modela. Jedan je model trans-nacionalne pripadnosti koji je promovisan u bivšoj Jugoslaviji i koji čini srž savremene jugonostalgije (YU-topija). Drugi model je građansko društvo i liberalna demokratija, koji su neodvojivo vezani za ideju Evropske zajednice, odnosno, ono što Mitja Velikonja naziva EU-topija. Oba modela nastoje da kreiraju

održive forme supra-nacionalnog identiteta. Iako potencijal YU-topije nije beznačajan, nema sumnje da je model vezan za EU dominantan kao okvir za prevazilaženje jugoslovenskog bratoubistva i budući suživot na ovom prostoru. Njegova snaga leži i u tome što njegovi najagilniji zagovornici nijesu EU birokrate, već regionalni aktivisti animirani idejama čiji je zajednički imenitelj antinacionalizam. Oni „zamišljaju“ Evropu kao velikog pomiritelja svih domaćih razlika. Za mnoge od njih, članstvo u EU je jedini okvir kroz koji se može

elita, ili ima istorijat koji prevazilazi temporalne okvire, političke projekte i intelektualne kapacitete tih elita, je sasvim drugo pitanje. Lustracija je moguća samo nakon promjene vlasti, a to se u Crnoj Gori nije desilo. Pranje ratnih biografija političara nije rezultat samo njihovih napora da pobjegnju od odgovornosti. Ne treba zaboraviti pakt o nenapadanju između vlasti i suverenista, koji je prethodio referendumu o državnoj nezavisnosti. Tadašnja teza: država, pa demokratija, je olakšala sadašnje pranje biografija. Umjesto riječi zaborav, ja bih upotrijebio termin istorijsko odsustvo: svijest i znanje o prljavim biografijama postoji, ali je ono prognano iz zvanične istorijske naracije, i zvanične verzije društvene stvarnosti. Ono je, ipak, veoma glasno odsustvo. Vodeći se staljinističkom logikom da se ono što nije objavljeno u *Pravdi*, nije ni desilo, naša elita uživa u zabludi da je pranje biografija završena stvar, i da je ona ta koja će pisati istoriju Crne Gore i regiona.

Predrag NIKOLIĆ

prevazići bratoubistvo, pa EU integracije vide kao uslov za pomirenje. Njihovo zanemarivanje nedemokratskih karakteristika evropskih integracija i prihvatanje tehno-kratske mantre briselske administracije stvara zanimljive paralele između ove savremene EU-topije i nekadašnje YU-topije.

MONITOR: *U Crnoj Gori se često čuje kako je ona primjer suživota različitih vjera i nacija. Međutim, nije bilo lustracije, ratne biografije ovdašnjih političara su okrečene, a zaborav se najviše isplati.*

PAVLOVIĆ: Iako se danas koristi kao politička poštapalica, priča o suživotu u Crnoj Gori nije baš bez osnova. Da li je suživot na ovom prostoru proizvod napora političkih

Teško je zamisliti da ratne elite koje su još na vlasti, kao što je to slučaj u Crnoj Gori, same sebe lustriraju i sudski procesuiraju. Teško da se može govoriti o istinitom suočavanju s ratnim zločinima ako nema želje da se pravno odmjeri odgovornost političara. Čini se da malo ko među evro-entuzijastima i nevladinim poslenicima želi da napravi iskorak u ovom pravcu. Naprotiv, pomirenje se sve češće izgovara u jednini i upotrebljava kao politički slogan, i time se vrijeđaju žrtve jugoslovenskog bratoubistva. Pomirenja se ne okončavaju haškim osudama i spomen pločama